

Educar en temps líquids: el miratge de la promesa i la sensació de fracàs

Isabel del Arco Bravo

Entre la sobreprotecció familiar, la pèrdua de valors compartits i la crisi d'autoritat docent, l'educació occidental del segle XXI s'enfronta a un col·lapse simbòlic. No és la manca d'innovació la que ens condemna, sinó la renúncia al compromís.

En la mitologia contemporània d'Occident, l'educació ocupa un lloc important. S'invoca com a promesa de progrés, eina d'emancipació i fonament de la democràcia. I, tanmateix, mai com ara s'ha fet tan present la sensació que aquesta promesa està fracassant. No tant pels resultats —encara que també— com per la pèrdua del sentit. Sembla que l'educació hagi perdut la brúixola simbòlica, atrapada entre discursos benintencionats, expectatives impossibles i renúncies sistemàtiques.

Quines són les possibles causes? En un moment complex de la història, són múltiples els factors que hi influeixen, i segur que això fa difícil focalitzar les postures per reduir-ne els efectes.

Aquesta realitat no és casual, sinó l'expressió d'una mutació cultural profunda. Zygmunt Bauman,¹ en descriure la nostra època com a "societat líquida", afirma que "vivim temps en què tot el que és sòlid s'esvaeix abans de poder ser consolidat". També l'educació. Allò que hauria de ser procés, paciència, espera es converteix en immediatesa, consum, resultat. El nen ja no es forma: es produeix. La pedagogia se subordina al mercat i l'escola a la lògica de la satisfacció.

En aquest context, un dels pilars erosionats és l'aliança entre la família i l'escola, és a dir, aquell contracte invisible que assegurava continuïtat formativa i coherència ètica. Avui aquest pont està trencat. L'escola ja no perllonga la llar: la supleix. I la supleix

Foto: Freepik.

malament, perquè no pot educar sola. Com adverteix Francesco Tonucci,² “l’escola, sense el suport de la família, es converteix en un camp de batalla i l’alumne, en la víctima”. En aquest buit de corresponsabilitat, la figura de l’educador es torna ostatge de demandes contraposades, mentre els nens oscil·len entre la sobreprotecció i l’abandó.

L’absència de valors compartits deixa l’escola sense una narrativa moral. S’ensenya, però no s’educa. S’instrueix, però no s’orienta. El relativisme moral ha penetrat no sols els continguts, sinó les mateixes estructures educatives. Ja no se sap clarament què està bé, què és exigible, què té valor formatiu. Aquest buit ètic s’amplifica per la crisi d’autoritat. No parlem d’autoritarisme, sinó d’aquella autoritat legítima que neix del sentit, dels valors i l’experiència. Com assenyala Philippe Meirieu,³ “l’autoritat del mestre no és la de qui imposa, sinó la de qui proposa un camí d’humanitat”. Però ens movem en un sistema que tem el conflicte, que premia la satisfacció i penalitza l’exigència. Així, molts docents es veuen forçats a abaixar el llistó i a aprovar tothom, no per convicció pedagògica, sinó per por: a les famílies, als alumnes, a les direccions, al sistema, a no ser considerats. En definitiva, por d’educar.

A tot això, s’hi afegeix la sobreprotecció familiar, que impedeix que els joves desenvolupin eines per afrontar l’error, el límit i el fracàs. Javier Urrea,⁴ psicòleg i exdefensor del menor, adverteix: “Estem criant fills amb baixa tolerància a la frustració, perquè els hem fet creure que tot és possible sense esforç.” Aquesta bombolla emocional, en què els infants no es frustren, no s’avorreixen ni pateixen, genera subjectes fràgils, incapaços de sostenir la dificultat pròpia de qualsevol aprenentatge real.

L’escola, per tant, no només fa front a problemes estructurals, sinó que s’enfronta a una autèntica tempesta cultural. Gilles Lipovetsky⁵ ho va resumir així: “En una societat d’hipermodernitat individualista, l’únic absolut és el jo.” L’aula reflecteix aquesta lògica: la veritat es dilueix en opinions; l’exigència, en trauma; l’avaluació, en repressió. Davant d’això, el docent dubta, l’alumne es desorienta i el procés educatiu esdevé un ritual buit en què, sovint, davant els reptes més incòmodes, mirem cap a una altra banda.

I per amenitzar aquest panorama s’hi afegeix una dimensió menys visible, però no menys decisiva: el domini creixent de les tecnologies digitals i la seva lògica algorísmica. El que semblava una eina democratitzadora —accés lliure al coneixement, connectivitat global, personalització de l’aprenentatge— ha esdevingut un instrument d’homogeneïtzació, addicció i dependència. Byung-Chul Han⁶ adverteix que “la societat digital no és una societat de la llibertat, sinó del control”, i l’educació no s’escapa d’aquest control. Els algorismes perfilen trajectòries, determinen continguts i restringeixen l’experiència al perímetre del que és predictable. En lloc d’obrir horitzons, confirmen biaixos.

En aquest escenari, els estudiants ja no dialoguen amb la complexitat, sinó que consumeixen estímuls breus, respostes ràpides, solucions immediates. La tecnologia, lluny de fomentar el pensament crític, indueix passivitat intel·lectual. Així, educar deixa de formar una consciència per passar a gestionar una interfície. I l’educador,

**“En una societat d’hipermodernitat individualista, l’únic absolut és el jo.”
L’aula reflecteix aquesta lògica: la veritat es dilueix en opinions; l’exigència, en trauma; l’avaluació, en repressió. Davant d’això, el docent dubta, l’alumne es desorienta i el procés educatiu esdevé un ritual buit on, sovint, davant els reptes més incòmodes, mirem cap a una altra banda.”**

una vegada més, queda desplaçat per plataformes, mètriques i tutorials virtuals.

Aquest nou totalitarisme suau, disfressat d'eficiència, empeny els joves cap a una "economia de l'atenció", on el que és urgent reemplaça el que és important, i on el judici se substitueix pel clic. Com assenyala Han,⁷ "el pensament profund requereix un temps que la hiperconnectivitat nega". L'escola, en comptes de ser un refugi davant aquesta velocitat, moltes vegades la reproduïx, atrapada en *modes ed-tech* que prometen innovació sense reflexió, induïda sota imperatius de la mateixa administració educativa. La pantalla reemplaça el cos, la dada a l'enllaç, la connectivitat a la comunitat.

Foto: Freepik.

La tirania de la tecnologia no sols influeix en els mètodes pedagògics o les eines d'ensenyament, sinó que penetra en la mateixa fibra de com concebem l'aprenentatge. L'educació es transforma en mercaderia i el procés formatiu en una cadena de muntatge. El subjecte, exposat a una successió de missatges instantanis, perd la capacitat de concentració, de qüestionar-se i de construir una identitat crítica i autònoma.

El desafiament per a l'educació contemporània no consisteix únicament a revertir tendències estructurals ni a rescatar una aliança, que s'ha vist fragmentada, entre família i escola. És urgent, també, qüestionar l'imperi dels algorismes, aquesta dictadura invisible que imposa un consum constant i esbiaixat. Quan els espais d'aprenentatge es redueixen a aparadors de continguts prefabricats, el pensament divers i profund queda arraconat per un confort digital que, paradoxalment, limita horitzons i anorrea la capacitat crítica.

Malgrat tot, cal resistir. L'educació no és —ni ha de ser— un reflex automàtic de la societat, és també el contrapès, la crítica, el lloc de possibilitat. Per això cal una nova aliança moral entre escola, família i comunitat; cal un rescat del valor de l'esforç, de l'error, del temps. I, sobretot, una defensa valenta de la figura de l'educador com a guia i no com a gestor d'expectatives alienes.

Educar avui exigeix coratge. Coratge per dir no, per posar límits, per proposar valors no negociables i per restituir a la paraula *autoritat* la seva dignitat. No es tracta de tornar al passat, sinó de comprendre que el futur es construeix amb arrels, no pas amb algorismes. Si l'art ens ensenya alguna cosa —i l'educació és art, no tècnica—, és que la bellesa neix del conflicte, del treball i de la veritat. I sense veritat, no hi ha pedagogia que aguant.

Potser no fracassem ni per manca de recursos ni d'idees. Potser estem fracassant perquè hem renunciat al coratge d'educar.